

SERİ
SERIE B

CİLT
TOME XXIV

SAYI
FASCICULE II

1974

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ DERGİSİ

REVUE DE LA FACULTÉ DES SCIENCES FORESTIÈRES
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

TÜRKİYE'DE ARAHASILATTAN FAYDALANMA ZARURETİ KARŞISINDA BAKIM KESİMLERİNİN ÖNEMİ

Y a z a n

Prof. Dr. İbrahim ATAY

Hava fotoğraflarından yararlanılarak tanzim edilen yeni Amenajman plânlarına göre ormanlarımızın yüzölçümü 19.135.719 hektar olarak tesbit ve ilân edilmiştir (5). Türkiye genel alanının % 24,8 ine tekabül eden bu rakkam, ilk nazarda ferahlatıcı bir rakkam olarak görünürse de: a) % 61,1'ine tekabül eden 11.685.093 hektarının bozuk vasıflı ormanlar oluşu; b) mevcut ormanlarımızın yurd sathına düzenli dağılmamış bulunması; c) verimlerinin düşüklüğü (korularda ortalama 1 m³, baltalıklarda 0,45 m³, korulu baltalıklarda 0,725 m³ (4) nedenleriyle Türkiye'yi genede orman mahsulleri sıkıntısı çekmeyen memleketler arasına sokamamaktayız. Gerçekten 1973 yılında, tomruk, maden direği, tel direği, sanayi odunu olmak üzere ceman 6.379.696 m³ yapacak odun üretimi yapılmıştır 1 yıl sonrası için, yani 1977 yılı için, hesaplanan yapacak odun iç talep hacmi 10.024.000 m³ dür. Planlı döneme gireli; yapacak odun tüketimi yılda ortalama % 6,6 oranında artmıştır. Orman ürünleri içinde kâğıt odununa karşı talep diğerlerine kıyasla daha hızlı bir artış göstermektedir. Türkiye'de kalkınma hamlesine ilâveten ileri düzeyde nüfus artışı (% 3) (8) yapacak odun talep hacmini her geçen yıl süratle artıracaktır. Özellikle kâğıt fabrikaları başta olmak üzere, küçük çaplı orman ürünlerini işleyen sanayinin ihtiyaçlarını karşılamak bugün için dahi bir problem halini almıştır.

Fakültemizin bazı öğretim üyelerine (Eraslan, Pamay, Atay) yazılan 7.11.1975 gün ve 116 sayılı Orman Bakanlığı yazısında ezcümle: Küçük çaplı orman ürünlerini işleyen sanayinin ihtiyacının karşılanmasında güçlük çekildiği, bazı defalar büyük çaplı ve kaliteli orman ürünlerini de bu sanayiye tahsis etme zorunda kaldığı belirtildikten sonra, bu durumun önlenmesi ve kaliteli ürünlerimizin daha iyi değerlendirilebil-

mesi için, söz konusu zamanın ihtiyacının öncelikle ara hasılat ile karşılanması gereğine değinilmekte, bu hususun temini için ormanlarımızın sağlığı, gelişmesi, ekonomik değerinin yükseltilmesini de sağlayacak bakım müdahalelerine ağırlık verilmesinin öngörüldüğü bildirilerek, bu müdahalelerin tekniğine uygun şekilde, bütün yurd ormanlarında uygulanabilmesi için önce Muğla orman Başmüdürlüğü'nün pilot Bölge seçilmiş bulunduğu kaydedilmiş, yapılacak çalışmaların esas ve prensiplerini tesbit etmek üzere, yukarıda adı geçen öğretim üyeleri Ankara'da yapılacak toplantıya, çok nazik bir dille davet edilmişlerdir.

Bakanlığın şumullü davet yazısı meseleyi bütün açıklığı ile ortaya koymakta ve şu 3 önemli hususu açık olarak belirtmektedir. 1) Halen arahasılatla karşılanması mümkün olan ihtiyaçlar için, daha yüksek vasıf ve değerde bir ürün olan (tomruk) sarfedilmektedir. 2) Arahasılatın alınmasını mümkün kılan Bakım kesimleri, değerli orman ürünleri (tomruk) sarfını önlemesi yanında ormanlarımızın sağlığı, gelişmesi ve ekonomik değerinin yükseltilmesini de sağlayacaktır. 3) Yapılan ve yapılacak çalışmaların esas ve prensiplerini tesbit etme zarureti vardır.

Gerçekte konu, maden direği ihtiyacı nedeni ile de daha 1961 yılında ele alınmış ve o zaman «Türkiye Ormanlarında Bakım Müdahalelerinin planlanması ve Türkiye'de Maden direği ihtiyacının yurd ormanlarından karşılanması için alınması lüzumlu tedbirler hakkındaki rapor, tamim ve Talimatlar» adlı 38 sayfalık, roto baskısı, bir de Genel Müdürlük neşriyatı ortaya çıkmıştır (6). Bu broşürde, aradan geçen 15 yıl da değerinden hiç birşey kaybetmeyen önemli ifadeler yer almaktadır. Örneğin «Bakım kesimlerinin gayesi herhangi bir ihtiyacın muvakkat bir zaman için karşılanması değil, ormanlarımızın kalite ve kantite bakımından verimini artırmak maksadı ile silvikültürel esaslar ve bakım tekniği prensipleri dahilinde meşcerelerden çıkarılması lâzım gelen her kutur ve kalitedeki ağaçların kesilmesi ve bunlardan vasıflarına göre tomruk, tel direği, maden direği, kağıt ve ambalaj sanayi odunu, sırk ve yakacak odunu gibi muhtelif değer taşıyan malların elde edilmesi gayesine matuf olmalıdır. Bu itibarla bakım kesimlerinin tatbikatı ve organizasyonu, teşkilâtımızı zorlayan herhangi bir ihtiyacın karşılanması bakımından değil, ormanlarımızın imar ve ihyası ve bu arada muhtaç olduğumuz orman hasılatından mühim bir kısmının bakım kesimleri ile elde edilebileceği noktasından hareket edilerek mütalâa olunmuş ve bakım kesimlerinin tahakkuku için lüzumlu tedbirler «Türkiye ormanlarında bakım müdahalelerinin (kesimlerinin) planlanması başlığını taşıyan ekli bir raporda ara ve izah olunmuştur» denmektedir. Bahis konusu rapora baktı-

ğımızda bu raporda «Bu müdahalelerle : sıkışmış ve çap büyümesi çok yavaşlamış genç serenlik çağındaki meşcerelere, büyüme ve kıymet yaratma imkânı sağlanacak; bu arada elde edilen ara hasıllardan memleketin ihtiyacı olan ve muhtelif yerlerde kullanılmakta bulunan odun çeşitleri elde edileceği gibi, döviz verilmek suretiyle dışardan karşılanan ihtiyaçları yurd ormanlarından karşılamak suretiyle Milli ekonomimize de hizmet edilmiş olacaktır. Memleketimizin odun maddesi ihtiyacı muvacehesinde, teşkilâtımızın teknik müdahalelere biran önce başlaması ve bunu bütün memleket ormanlarında tatbik ederek hektardaki artımı bugünküne nazaran yükseltmesinin ne derece önemli bulunduğu izahından varestedir» dendiğinden sonra, bahis konusu edilen hususların tahakkuku için özel bir organizasyon da tavsiye edilmektedir.

Geçmişte konuya dikkati çeken bir başka neşriyat da Pamay'ın 1967 de yayınlanan bir inceleme yazısıdır (8). Pamay bu inceleme yazısında «Özellikle aralama kesimlerinin ihmaliyle Türkiye Ormanlığı ve odun pazarları, her yıl milyonlarca metreküp aralama mahsulünden (ince çaplı odundan) mahrum kalmıştır. Yani ormanlarda tabii mücadele sonunda kuruyan milyonlarca metreküp ağaç ve gövde meşcere toprağı üzerinde bırakılmıştır. Bu ihmal bir taraftan her yıl Türkiye'ye yüz milyonlarca liraya malolmakla kalmamış, diğer taraftan bakımsız ormanlardaki kalitece düşük ağaçlar, meşcerelerin istikbal değerlerini ve kalite artımlarını azaltmıştır: Kömür ve maden ocaklarının direk ihtiyaçları için de dış memleketlere büyük dövizler ödenmiştir» demektedir. Pamay aynı yazısında: ince çaplı odun ihtiyacının 1 milyon m³ ün üstünde olduğunu; bütün Türkiye orman işletmelerinden aldığı anket sonuçlarına göre, 1965 yılı itibariyle Türkiye'de mutedil aralamaya mevzu Genç meşcerelerin saha toplamının 1,5 milyon ha.; aralama kesimlerinin uygulandığı saha toplamının ise ancak 75. bin hektar olduğunu, aralama kesimleri ile yılda hektardan alınan ince materyalin (yakacak odun hariç) 2 m³ den az olmadığını ifade etmektedir.

Daha gerilere gidersek, Saatçioğlu, halen 4. baskısı yapılmış bulunan Orman Bakımı kitabının 1954 de yayınlanan ilk baskısında, (10) aynen: «Memleketimizde Silvikültür tatbikatında bakım tedbirleri konusuna şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla önem vermek zorundayız. Orman mahsullerine karşı her yıl artan büyük ihtiyaç karşısında, bir yandan olanca hızımızla ağaçlandırma hususuyla tekrar ormanlaştırma işlerine başlarken, diğer taraftan da hiç vakit kaybetmeden bozuk orman sahalarının artım potansiyelini yükseltmemiz yani elimizde bulunan bütün teknik imkân ve metotlardan faydalanarak, kalan orman servetle-

rini mümkün olan en yüksek verim seviyesine çıkarmak artık bir zaruret halini almış bulunmaktadır. Bunu sağlayacak ve gerçekleştirecek metotların başında Bakım tedbirleri yer alır...» demektedir. Gene Saatçi-oğlu, «Silvikültürel metotların tatbikine esas teşkil eden ana tedbirler, rakım metotları ve kritiği» adlı makalesinde (11) «ara hasılat (maden ve tel direği, sellüloz odunu v.s.) ihtiyacının gündengüne arttığı ve bu ihtiyacın memleket ormanlarından elde edilmesi zarureti, bakım çalışmalarına kuvvetli derecede eğilmemizi gerektiren sebeplerin başından yer alır. Aralamanın, hasılatın kalitesi üzerine yaptığı olumlu etkiler yanında, çürüme ve yok olmaya mahkum bulunan muazzam hacimdeki mahsulün ara hasılat olarak değerlendirilmesine imkân vermesi, Türkiye ormancılığı ve amenajmanı bakımından çok önemlidir» der.

Yukardan beri değinilen görüşler atıf yapılan kitap ve makaleler, Türkiye'de ara hasılatın değerlendirilmesi zaruretinin en azından 15 - 20 yıldan beri tanınan bir konu olduğu intibasını veriyorsa da, tatbikatta bu konuya çok çeşitli nedenlerle gereği gibi eğilinemediği görülmektedir. 1972 yılında tamamlanmış bulunan yeni amenajman planları ile birçok işletmelerin birçok serilerinde Silvikültürel teknik uygulamalara başlanmış olmasına rağmen, (bunlar çoğunlukla son hasılat etasının alınmasına matuf uygulamalar) bakım müdahalelerinin bugüne değ istenen ölçüde ve tekniğine uygun şekilde yapıldığını söylemek maalesef mümkün olamamaktadır. Hal böyle olunca yurd ormanlarının ara hasılat potansiyeli gereği gibi değerlendirilememekte, ince çaplı odun üretimi minimal bir düzeyde kalmakta, alınması mümkün olduğu halde, alınamıyan bu ara hasılatın, ormandaki tabii yaşama savaşı içinde zamanla kuruyup sonrada çürümesi ile, milli ekonomi her yıl yüz milyonlarca lira kayba uğramaktadır (3).

Halen Türkiye'de bir Bölge Şefine çok geniş sahalar verilmekte ve bu sahaların hem idari, hem sosyo - ekonomik ve hem de teknik işlerinden Bölge Şefi sorumlu tutulmaktadır. O da, bugün için, çok yerde bakım çalışmalarına el atacak zamanı bulamamaktadır. Kaldıki genel hatları ile konu bir memleketteki ormancılık tradisyonu, teknik seviyesi ile de bir ölçüde ilgilidir. Yakın zamanlara kadar Avrupa'da kesim çağından önceki çağlarda ki meşcerelerde bakım kesimlerine büyük önem verilirken Amerika Birleşik Devletlerinde özellikle doğu da genç meşcerelerde kaba bir teknik uygulamakla yetinilmiştir. Öte yandan Özel Orman sahipleri, aralamaların, meşcerede kalan fertler üzerindeki müsbet etkilerini idrake ömürlerinin yetmiyeceği için de aralamalara iltifat etmemişlerdir (7). Aralama müdahalelerinin neticelerinin (ekonomik anlamda

faydalarının) insan ömrü içinde idrak edilip edilmemesi hiç şüphesiz, yetiştirme muhitine, ağaç türüne göre değişik olacağı gibi özel ormancılık ve Devlet ormancılığı içindeki anlamı da farklıdır. Kaldığı aralamaların meşcerelerin özellikle kalitesini yükselttiği bilinen bir gerçektir. Washington Eyaleti River tecrübe Ormanında 1920 de başlatılan bir tecrübeden elde edilen bilgilere göre, pseudotsuga ormanlarında aralama meşcere müferit fertlerinde büyümeyi artırıp idare müddetinin kısalmasına da hizmet etmiştir (9).

Büyük Britanya da, Orman İdaresince I. Cihan Harbinden sonra başlatılan II. Cihan Harbi sırasında bir duraklamadan sonra, tekrar hız kazanan geniş ve başarılı ağaçlandırma çalışmaları sonunda tesis edilmiş meşcerelerin çoğu, bugün tipik Bakım objeleri haline gelmişlerdir (1). Fakat bu memlekette de yakın zamanlara kadar aralamaların ihmal edildiğini gösteren meşcerelere pek sık raslamak mümkün olmuştur (2). Orada bahis konusu ihmalin sebeplerini şöylece sıralamak mümkündür: a) Britanya'da orman mahsülleri sanayii ithal esasına göre kurulmuştur. Bu politikanın bir neticesi olarak, odun işleyen tesisler daha çok büyük sahil şehirlerindedir. Hal böyle olunca aralama hasılatının uzun mesafelere nakli ekonomik olmamakta, masrafı karşılanmamaktadır. b) Harp yılları krizleri, işçi bulma zorlukları aralamaların ihmal için başka bir neden olmuştur; c) Ormanlarda kâfi yol şebekesi tesisi İkinci Dünya Harbinden sonra ele alınmış bir konudur. d) Aralama işletilmesi orman idaresi teknik elemanlarınca yapılmakta fakat kesimler ile bölmeden çıkarma işleri mütahide verilmektedir. Bazen çeşitli mazeretlerle mütahitler kesimi vaktinde yapamamakta, müteakip müdahale için aynı yere gelindikte ilk işletmenin gereğinin yapılmadığı görülmektedir.

Şu veya bu memlekette şu veya bu sebeplerle konuya gereği ölçüde önem verilememesi, Türkiye'de de bazı mazeretlerin varlığına rağmen, aralamaların yapılmaması için bir neden teşkil etmemelidir. Orman Bakanlığımızın başta bahis konusu edilen girişimi, yukarıda belirtilmeye çalışılan genel görüşlerin ışığı altında çok olumlu ve yararlı bulunmuş; Orman Bakımı müdahalelerinin, şimdiye kadar ve gereği gibi, tüm yurd ormanlarında yapılamamasının nedenleri de dikkate alınarak bunların uygulanma koşullarının, pilot bir bölgede (Muğla Başmüdürlüğü) tesbiti düşüncesi ve kararı yerinde görülmüştür. Bakanlıkta yapılan toplantı da, pilot Bölge seçilen Muğla'dan gelen ilgililer ile, merkez teşkilatı ilgililerinden alınan bilgiler ve karşılıklı fikir teatileri sonunda başlangıçta adı geçen öğretim üyeleri tarafından «Muğla Orman Bölge Başmüdürlüğü ormanları pilot serilerinde uygulanacak Bakım kesimleri projesi Esas-

ları hakkında Rapor» adlı ve 10.3.1975 tarihli bir rapor, Bakanlığa sunulmuştur. Rapor, Giriş kısmı dışında, iki ana bölümü (Başlık) ihtiva eder. Birinci bölüm, ormanlarımızda ve özellikle Muğla Bölgesinde Silvikültür tekniğinin gerektirdiği ölçüde bakım müdahalelerine girişilememesinin nedenlerini ana hatları ile 11 maddede toplar. İkinci Bölümde ise Muğla Başmüdürlüğü pilot Bölgesinde Bakım müdahalelerinin gerçekleştirilmesi şart ve esasları verilmiş bulunmaktadır.

Temennimiz pilot bölge çalışmalarının başarılı olması ve süratle bütün yurd ormanlarına yayılmasıdır.

L İ T E R A T Ü R

1. Atay, İ. : Büyük Britanya Ormancılığında Ağaçlandırma Çalışmaları. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 16, Sayı 2, 1966.
2. Atay, İ. : Britanya Ormancılığında Bakım Çalışmaları. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 17, Sayı 1, 1967.
3. Eraslan-Pamay-Atay : Muğla Orman Bölge Başmüdürlüğü Ormanları Pilot Serilerinde Uygulanacak Bakım Kesimleri Projesi Esasları Hakkında Rapor. 1975.
4. Fırat, F. : Türkiye'nin Orman ve Erozyon Problemleri. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Cilt 15, Sayı 1, 1965.
5. Orman Genel Müdürlüğü : Cumhuriyetin 50. yılında Ormancılığımız. Sıra No. 187, Seri No. 145.
6. Orman Genel Müdürlüğü : Türkiye Ormanlarında Bakım Müdahalelerinin Planlanması ve Türkiye'de Maden direği ihtiyacının Yurd Ormanlarından karşılanması için alınması. İzzumlu Tedbirler hakkındaki Rapor, Tamim ve Talimatlar. 1962.
7. W. F. Mc-Culloch : Forest Practices in Oregon. Bulletin No. 7, Salem, Oregon, 1943.
8. Pamay, B. : Türkiye'de İnce çaplı odunların kıymetlendirilme şartları ve bu şartların gerektirdiği Silvikültürel Problemler. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Cilt 17, Sayı 2, 1967.
9. Robert W. Stecle : Thinning Nine-year old Douglas Fir by spacing and Dominance methods. Northwest Science Volt. 29, No. 2, 1955.
10. Saatçioğlu, F. : Orman Bakımı. 1954.
11. Saatçioğlu, F. : Silvikültürel Metotların tatbikine esas teşkil eden ana tedbirler, Bakım metotları ve kritiği. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 18, Sayı 2, 1968.